

Εκπαιδευτικές Διαδρομές

Τόμ. 1, Αρ. 2 (2025)

Εκπαιδευτικές Διαδρομές

Η εκπαίδευση στον Καζά Κατερίνης. Το παράδειγμα της Αστικής Σχολής Λιτοχώρου 1885-1912

Στέργιος Καλλέργης

doi: [10.12681/edro.38326](https://doi.org/10.12681/edro.38326)

Copyright © 2025, Στέργιος Καλλέργης

Άδεια χρήσης [##plugins.generic.pdfFrontPageGenerator.front.license.cc-by-nc-nd4##](https://plugins.generic.pdfFrontPageGenerator.front.license.cc-by-nc-nd4##).

Η εκπαίδευση στον Καζά Κατερίνης. Το παράδειγμα της Αστικής Σχολής
Λιτόχωρου 1885-1912

Στέργιος Ι. Καλλέργης
Υποψήφιος Διδάκτωρ Δημοκρίτειου Πανεπιστημίου Θράκης
Τμήματος Ιστορίας και Εθνολογίας
skallerg@he.duth.gr

Περίληψη

Ο Καζάς Κατερίνης, ξεκίνησε ήδη από τα τελευταία χρόνια της Τουρκοκρατίας να έχει μία σημαντική ανάπτυξη κοινωνική, οικονομική και εκπαιδευτική. Ειδικά στον τομέα της εκπαιδευτικής δραστηριότητας ο Καζάς Κατερίνης διέθετε τρεις (3) Αστικές Σχολές οι οποίες ήταν μία εντός της πόλης της Κατερίνης και από μία τα δύο μεγαλύτερα χωριά της επαρχίας, δηλαδή του Κολινδρού και του Λιτοχώρου. Από τις Αστικές σχολές που αναφέρθηκαν η παλαιότερη είναι η Αστική του Κολινδρού καθώς ξεκίνησε την λειτουργία της το 1850, ενώ η Αστική Σχολή του Λιτοχώρου ξεκίνησε την εκπαιδευτική της δραστηριότητα στο τέλος του 19^{ου} αιώνα και συγκεκριμένα το 1885. Σκοπός λοιπόν της παρούσης εργασίας είναι να παρουσιάσει την Αστική Σχολή του Λιτοχώρου μέσα από τα πρωτογενή διασωθέντα αρχεία σχετικά με την ίδρυσή της, το εκπαιδευτικό προσωπικό, τη σχολική εφορεία, το μαθητικό πληθυσμό αλλά και την κοινωνικό-οικονομική διαστρωμάτωση των μαθητών που φοιτούσαν σε αυτή.

Λέξεις κλειδιά: εκπαίδευση, κοινωνία, οικονομία, διαστρωμάτωση

Abstract

Kazas of Katerini started already from the last years of the Ottoman rule to have a significant social, economic and educational development. Especially in the field of educational activity, Kazas Katerini had three (3) Urban Schools, one within the city of Katerini and one in each of the two largest villages of the province, namely Kolindros and Litochoro. Of the Urban Schools mentioned above, the oldest is the Urban School of Kolindros as it started its operation in 1850, while the Urban School of Litochoro started its educational activity at the end of the 19th century. The aim of the present study is to present the Urban School of Litochoro through the primary

surviving records concerning its foundation, the teaching staff, the school tax office, the student population and the socio-economic stratification of the students attending it.

Key words: education, society, economy, stratification

Εισαγωγή

Η εκπαιδευτική δραστηριότητα στην Μακεδονία είχε μία σημαντική εξέλιξη κατά την περίοδο της Τουρκοκρατίας. Στον ΚαζάΚατερίνης δεν υπήρχε ένα πλήρες οργανωμένο εκπαιδευτικό σύστημα, με την έννοια του συστήματος εκπαίδευσης που εννοούμε σήμερα, αλλά οι σχολικές μονάδες λειτουργούσαν κάτω από την εποπτεία της Αγίας Του Χριστού Μεγάλης Εκκλησίας,¹ όπως άλλωστε συνέβαινε και με όλα τα σχολεία του υπόδουλου ακόμα ελληνισμού (Αγγελόπουλος, 1981). Οι σχολικές αυτές μονάδες ήταν πνευματικά κέντρα μόρφωσης αλλά και καλλιέργειας ελεύθερων ιδεών. Οι Αστικές Σχολές στα τέλη του 19^{ου} αιώνα αλλά και στις αρχές του 20^{ου} αιώνα λειτουργούσαν είτε ως εξατάξια είτε ως 7/τάξια σχολεία δημοτικής εκπαίδευσης. Στο σχολικό σύστημα του ελληνικού κράτους, αυτό που λέγεται ελληνικό σχολείο αποτελούσε την πρώτη βαθμίδα της μέσης εκπαίδευσης (Βουρή, 1994α). Οι Αστικές σχολές στον οθωμανοκρατούμενο χώρο συνδέθηκαν με συγκεκριμένη εκπαιδευτική φιλοσοφία, σύμφωνα με τον Μπέτσα (2003). Μέσα από τα αρχεία του Λιτοχώρου από το 1885 και εξής λειτουργούσαν τα εξής σχολεία:

- Πλήρης 6τάξια Αστική Σχολή Αρρένων
- 3τάξιο Παρθεναγωγείο
- Μικτό Νηπιαγωγείο
- Μικτό Δημοτικό
- Α' τάξη Γυμνασίου για τις σχολικές χρονιές 1888-1890 και 1908-1909.

1. Η ίδρυση του Λιτοχώρου και η κατάσταση κατά την περίοδο της Τουρκοκρατίας

Ιστορικές μαρτυρίες που να συνδέονται με την ίδρυση του Λιτοχώρου δεν υπάρχουν. Στοιχεία σχετικά με την ίδρυση του Λιτοχώρου υπάρχουν μόνο από

---

¹Το Οικουμενικό Πατριαρχείο ως πρωτόθρονη εκκλησία και πρώτη κατά τη σειρά των εκκλησιών αποκαλείται και ως Αγία Του Χριστού Μεγάλη Εκκλησία. Η σύνοδος του Οικουμενικού Πατριαρχείου αποκαλείται και ως Αγία και Ιερά Σύνοδος. Γι' αυτό και ο Πατριάρχης αποκαλείται και Παναγιώτατος

παραδόσεις με την πιο διαδεδομένη από αυτές να αναφέρεται στην ίδρυση του οικισμού από τους κατοίκους της αρχαίας πόλης Πίμπλειας την οποία αναγκάστηκαν να εγκαταλείψουν όταν πλημμύρησε από τα νερά του ποταμού Ενιπέα στις όχθες του οποίου ήταν χτισμένη. Κατά τη βυζαντινή περίοδο ο Μέγας Θεοδόσιος στην προσπάθεια του να εκχριστιανίσει την περιοχή εποίκησε το Λιτόχωρο με νησιώτες χριστιανούς που έφεραν μαζί τους και τη ναυτική παράδοση, με αποτέλεσμα στα χρόνια της τουρκοκρατίας να διατηρεί περίπου 100 ιστιοφόρα πλοία (Βουρή, 1994β; Δάσιου, 1997).

Στα χρόνια της Τουρκοκρατίας το Λιτόχωρο ήταν ορμητήριο των κλεφτών του Ολύμπου. Στη περιοχή αυτή σκοτώθηκε το 1807 ο περίφημος Νικοτσάρας και από εδώ ξεκίνησε το 1878 η επανάσταση, στην οποία πρωτοστάτησε ο επίσκοπος Κίτρος Νικόλαος, με αποτέλεσμα μετά την αποτυχία της, το Λιτόχωρο να καταστραφεί. Παρά την καταστροφή του, όμως, εξακολούθησε να είναι ένα από τα σπουδαιότερα κέντρα της περιοχής και στις αρχές του αιώνα είχε 3.000 κατοίκους, ελληνικά σχολείο και εκπαιδευτικό όμιλο (Κωφός, 1997).

Σχετικά με την πληθυσμιακή κατάσταση του Λιτοχώρου το 1850, ο Καζταρίδης (2017) αναφέρει ότι κατοικούσαν 300 οικογένειες, ενώ στη πρώτη απογραφή μετά την ενσωμάτωση της επαρχίας της Κατερίνης στο νέο κράτος, το 1913 κατοικούσαν στο Λιτόχωρο 5.066 κάτοικοι. Με τη πάροδο των χρόνων η πληθυσμιακή κατάσταση στο Λιτόχωρο όλο και αυξανόταν, ενώ και η εκπαιδευτική κίνηση αυξήθηκε σημαντικά (Παπαδόπουλος, 1976).

2. Ο επίσκοπος Κίτρος Νικόλαος Λούσης και η Επανάσταση του Ολύμπου το 1878

Ο Επίσκοπος Κίτρος Νικόλαος Λούσης, αποτελεί σημαντική πρωταγωνιστική προσωπικότητα της επανάστασης του 1878, μια μορφή που ακολουθεί το δρόμο του υπέρ πίστεως και πατρίδας αγώνα και της θυσίας των μεγάλων ιεραρχών του Γένους. Γεννήθηκε στη Στενήμαχο της Βόρειας Θράκης (Ανατολικής Ρωμυλίας), το 1840 (Καζταρίδης, 2017). Αφού σπούδασε στα σχολεία της πατρίδας του και διακρίθηκε για την επιμέλεια, την επίδοση στα γράμματα και το ήθος του, πήγε υπότροφος στη Ριζάρειο Σχολή. Σπούδασε 5 χρόνια εκεί και στη συνέχεια επέστρεψε στην πατρίδα του, όπου χειροτονήθηκε αρχιδιάκονος από τον τότε Μητροπολίτη Φιλιππούπολης. Από τη θέση αυτή θα παίξει έναν πολυδιάστατο ρόλο για το έθνος.

Αγωνίζεται κατά της επικράτησης των Βουλγάρων, πολεμάει στην πρώτη γραμμή, στις επάλξεις της Ακρόπολης του Βορειοθρακικού Ελληνισμού, της Φιλιππούπολης (Καζταρίδης, 2002; Καλλέργης, 2024; Κωφός, 1997).

Όταν το 1868 κηρύχθηκε η επανάσταση κατά των Τούρκων στην Κρήτη, ο Νικόλαος Λούσης, έφυγε από τη Φιλιππούπολη, ήρθε στα Χανιά ως δάσκαλος και πήρε μέρος σ' αυτή ως επικεφαλής σώματος εθελοντών. Μετά τη λήξη της επανάστασης έρχεται στην Κωνσταντινούπολη και διδάσκει σε Λύκειο μέχρι το 1874 (Παπαδόπουλος, 1976). Η γνωριμία του με τον Μητροπολίτη Θεσ/νίκης Ιωακείμ, τον μετέπειτα Πατριάρχη Κωνσταντινουπόλεως, τον έφερε στη Θεσ/νίκη, όπου η επισκοπική σύνοδος τον προήγαγε σε Επίσκοπο Κίτρους τον Απρίλιο του 1875, με έδρα τον Κολινδρό Πιερίας. Του ικανού αυτού ιεράρχη έργο είναι η επανάσταση του Ολύμπου το Φεβρουάριο του 1878, την οποία ο ίδιος είχε προσχεδιάσει και είχε αναλάβει υπεύθυνα από καιρό (Παπαδόπουλος, 1976). Η επανάσταση αυτή του Κολινδρού και του Λιτοχώρου δεν έφερε το ποθητό αγαθό της ελευθερίας στην περιοχή, αλλά πέτυχε την αναθεώρηση της συνθήκης του Αγίου Στεφάνου, που «κατασκεύαζε» τη Μεγάλη Βουλγαρία σε βάρος του Ελληνισμού και επιτεύχθηκε η προσάρτηση στα ελληνικά εδάφη, της Θεσσαλίας κι ενός τμήματος της Ηπείρου (Καλλέργης, 2024).

Οι φωτιές της Επανάστασης άναψαν από το Λιτόχωρο, από τις κορυφές του Ολύμπου και των Πιερίων, από τη Χαλκιδική, τη Δυτική Μακεδονία, σε όλη τη Μακεδονία ως την Θεσσαλία, ως τις Πρέσπες, το Περιστέρι και το Μοναστήρι. Στο Λιτόχωρο σχηματίστηκε η Προσωρινή Επαναστατική Κυβέρνηση της Μακεδονίας υπό τον Ευάγγελο Κοροβάγγο, στον Κολινδρό ο Επίσκοπος Κίτρους Νικόλαος ύψωσε τη σημαία του Αγώνα, στο Μοναστήρι των Αγίων Πάντων έγινε ολοκαύτωμα, στα Πιέρια, στο Βέρμιο, στο Βόϊο και Βίτσιοι αγωνιστές συν γυναιξί και τέκνοις έδωσαν τον υπέρ

πάντων αγώνα. Η φλόγα της εξέγερσης μεταδόθηκε και λαμπάδιασε όλη τη Μακεδονία. Από κάθε γωνιά της Μακεδονικής γης έφτασαν οι έγγραφες διαμαρτυρίες των Μακεδόνων, που διεκήρυξαν ότι είναι Έλληνες και ήθελαν πρώτα απ' όλα να παραμείνουν Έλληνες (Κωφός, 1997).

3. Η ίδρυση του διδακτηρίου και η έναρξη λειτουργίας της Αστικής Σχολής Λιτοχώρου

Το σχολικό κτίριο που στεγάστηκε η Αστική Σχολή Λιτοχώρου, χτίστηκε με πρωτοβουλία του Επισκόπου Κίτρους Μελετίου.² Ο Αδαμόπουλος (1992), τοποθετεί τη λειτουργία του ελληνικού σχολείου μία δεκαετία πριν το 1870, χρονιά κατά την οποία αναφέρεται ο Σκοπελίτης συγγραφέας Ιωάννης Δρακιώτης στο έμμετρο έργο του «*Ο Κώνωψ Ολύμπου και Μακεδονίας*», μέσα από το οποίο αντλούνται σημαντικές πληροφορίες για το Λιτόχωρο και τη ζωή των κατοίκων του. Επομένως, το ελληνικό σχολείο λειτούργησε πριν το 1860, μία χρονική περίοδος πολύ σημαντική για την εκπαιδευτική δραστηριότητα στη Μακεδονία. Την περίοδο εκείνη οι υπόδουλοι χριστιανικοί λαοί κέρδισαν από τον Σουλτάνο σημαντικά προνόμια.³ Εκείνη την εποχή πιθανότητα να λειτούργησε και το αλληλοδιδασκτικό σχολείο, το οποίο μαρτυρεί ο Δρακιώτης που πιθανότητα ν' αντικατέστησε κάποιο κοινό δημοτικό (Ζιώγου-Καραστεργίου, 1997;2002).

Στο Λιτόχωρο, η Φιλεκπαιδευτική Αδελφότητα «*Η Πρόοδος*» που ιδρύθηκε το 1874, η οποία έφερε την σφραγίδα «*ΦΙΛΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΗ ΑΔΕΛΦΟΤΗΣ Η ΠΡΟΟΔΟΣ ΕΝ ΛΙΤΟΧΩΡΟ ΑΩΟΔ*», αναδιοργάνωσε τα σχολεία και ίδρυσε το Παρθεναγωγείο, λίγα χρόνια πριν την επανάσταση του 1878. Συνέχισε το έργο της για τρεις δεκαετίες περίπου μέχρι τις αρχές του 20^{ου} αιώνα, οπότε και διαλύθηκε για άγνωστη αιτία. Το 1908 αντικαταστάθηκε από το Σωματείο Όλυμπος, το οποίο ιδρύθηκε με ανάλογο σκοπό και λειτούργησε μέχρι το 1832 (Κίτσιου, 1993). Σύμφωνα με τον Αδαμόπουλο (1992), η εκπαίδευση στο Λιτόχωρο τα χρόνια της Τουρκοκρατίας χωρίζονται σε τρεις περιόδους:

- 1^η περίοδος πριν το 1878
- 2^η περίοδος από το 1878 μέχρι και το 1907
- 3^η περίοδος από το 1907 μέχρι και την απελευθέρωση το 1912

Τα τρία πρωτοβάθμια σχολεία του Λιτοχώρου, δηλαδή το Δημοτικό, το Παρθεναγωγείο και το ελληνικό σχολείο, λειτούργησαν σε ένα κλίμα ανάπτυξης μέχρι και το 1878, χρονιά κατά την οποία έγινε η επανάσταση του Ολύμπου με αποτέλεσμα η καταστροφή που έγινε να είχε επιπτώσεις και στα σχολεία. Τα

---

²Ο επίσκοπος Κίτρους Μελέτιος πέθανε το 1864, επομένως το κτίριο χτίστηκε πριν το 1864 με σκοπό να στεγαστούν τα δύο σχολεία που προϋπήρχαν, δηλαδή το ελληνικό και το δημοτικό.

³Τα προνόμια δόθηκαν μέσω του φερμανιού ΧάτιΧουμαγούν το 1856

περισσότερα σπίτια του Λιτοχώρου, μαζί με το διδακτήριο κάηκαν και οι περισσότερες οικογένειες έφυγαν προς την Θεσσαλονίκη (Κίτσιου, 1993; Κούκουσας, 2001). Όταν μετά από καιρό επέστρεψαν στα σπίτια τους, το μόνο σχολείο που επαναλειτούργησε το 1879 ήταν το δημοτικό, το οποίο είχε δύο δασκάλους, και μία τάξη του ελληνικού το οποίο είχε έναν ελληνοδιδάσκαλο. Η Φιλεκπαιδευτική Αδελφότητα ζήτησε χρηματική ενίσχυση από το Οικουμενικό Πατριαρχείο⁴ και το Φιλολογικό Σύλλογο Κωνσταντινούπολης, ο οποίος όντως βοήθησε από το 1880 με ετήσια επιχορήγηση 20 λιρών στο ταμείο της σχολικής εφορίας (Αγγελόπουλος, 1981).

Την εποχή εκείνη έπρεπε να βρεθούν επιπλέον πόροι οικονομικοί οι οποίοι θα κάλυπταν στις δαπάνες των σχολείων. Έτσι τα τακτικά έσοδα καθιερώθηκε να εισπράττονται από τη Σχολική Εφορεία από ενοίκια βοσκής των εκτάσεων της πεδιάδας Βαρικού, τις εισπράξεις του δεύτερου δίσκου των εκκλησιών της κωμοπόλεως τις Κυριακές και τις γιορτές από τις δωρεές των μεγάλων ευεργετών του Λιτοχώρου (Κούκουσας, 2001; Τζουμέρκας, 2004).

Το διδακτήριο του δημοτικού σχολείου ήταν χτισμένο κοντά στο ναό του Αγίου Δημητρίου, όπου σήμερα βρίσκεται το 1^ο δημοτικό σχολείου Λιτοχώρου. Το ισόγειό του αποτελούνταν από μία αίθουσα, στην οποία στεγάζονταν οι μικρές τάξεις του αλληλοδιδασκτικού σχολείου. Στον επάνω όροφο υπήρχαν οι μικρότερες αίθουσες του ελληνικού σχολείου για τους μαθητές που συνέχιζαν την εκπαίδευσή τους μετά το δημοτικό. Το 1878 το κτίριο καταστράφηκε από την επανάσταση του Ολύμπου και ανοικοδομήθηκε μόνο ο πρώτος του όροφος, για να κατεδαφιστεί το 1907 και στη θέση του να γίνει ένα νέο διδακτήριο (Ζιώγου-Καραστεργίου, 2002; Κίτσιου, 1993).

Σκοπός της Αστικής Σχολής που ξεκίνησε τη λειτουργία της μετά την επανάσταση του Ολύμπου και συγκεκριμένα τον Σεπτέμβριο του 1878 ήταν η διαμόρφωση χρήσιμων πολιτών στην κοινωνία, υπεύθυνους, πειθαρχικούς που θα αγαπούσαν τη θρησκεία και την πατρίδα, όπως οριζόταν ξεκάθαρα και στον κανονισμό της σχολής. Η εσωτερική οργάνωση της Σχολής ήταν υποδειγματική (Ζιώγου-Καραστεργίου, 2002). Σε μία σχολική μονάδα, κάθε ένας έπρεπε να γνωρίζει τις υποχρεώσεις του, ενώ ο διευθυντής ήταν ο γενικός προϊστάμενος όλων. Μέσα στα καθήκοντά του ήταν

---

⁴Ο λόγος που ζητήθηκε βοήθεια από το Οικουμενικό Πατριαρχείο είναι ότι το Λιτόχωρο, ως περιοχή του ΚαζάΚατερίνης, άνηκε απευθείας στις επαρχίες του Θρόνου. Εξάλλου, ο Από Θεσσαλονίκης Οικουμενικός Πατριάρχης Ιωακείμ ο Γ' γνώριζε πολύ καλά την κατάσταση στην επισκοπή Κίτρους, καθώς υπαγόταν στην εποπτεία του

να επιβάλλει την τήρηση του Κανονισμού, να καλεί το διδακτικό προσωπικό σε τακτικές συνεδριάσεις και να αποφασίζει για θέματα παιδαγωγικής και διδακτικής φύσης (Κίτσιου, 1993; Κούκουσας, 2001; Κούτσουρα, 2020).⁵ Την εποχή εκείνη για πρώτη φορά αποτόλμησε ο Κανονισμός της Σχολής να αμφισβητήσει την απόλυτη επικυριαρχία του Αρχιερέα και της Εφορείας, διατυπώνοντας ρητά ότι τόσο ο Αρχιερέας όσο και Αρχιερατικός Επίτροπος και η Εφορεία οφείλουν να αποδέχονται και να εκτελούν τις υποδείξεις του διευθυντή προς βελτίωση και διόρθωση των κακώς πεπραγμένων της Σχολής.

4. Το εκπαιδευτικό προσωπικό της Αστικής Σχολής Λιτοχώρου

Όταν ο επίσκοπος Κίτρος Παρθένιος⁶ εγκαταστάθηκε στην Κατερίνη το 1904, δραστηριοποιήθηκε προς την κατεύθυνση της μεγαλύτερης αναβάθμισης των σχολείων της Πιερίας. Στο Λιτόχωρο, οι πιο σημαντικές εξελίξεις πραγματοποιήθηκαν στην Αστική Σχολή. Οι αλλαγές ξεκίνησαν από το διδακτικό προσωπικό. Ο κανονισμός της σχολής προέβλεπε ότι οι δάσκαλοι που εργάζονταν εκεί έπρεπε να είναι απόφοιτοι αναγνωρισμένου διδασκαλείου ή τουλάχιστον αναγνωρισμένου γυμνασίου. Μέχρι το 1908 εργάζονταν πέντε δάσκαλοι, ενώ από το 1909 ήταν πάντα έξι. Οι ώρες εβδομαδιαίας εργασίας τους ήταν 36 για κάθε δάσκαλο και για τον διευθυντή το ανώτατο 30.

Από το 1910 και μετά, η Εφορεία των σχολείων της Ορθοδόξου Κοινότητας Λιτοχώρου μετονομάστηκε σε Εφορεία ελληνικών Εκπαιδευτηρίων Λιτοχώρου. Στα βιβλία της Σχολής αυτής της περιόδου αναφέρονται τα εξής ονόματα δασκάλων:

- Δ.Ι. Ζορμπάς
- Γ.Ι. Φιλίδης
- Α. Χρ. Χατζηαντωνίου
- Σ. Παπαδόπουλος

---

⁵Τα καθήκοντα των διευθυντών τότε δεν διαφέρουν και πολύ και τα σημερινά μέσα από τις διάφορες νομοθεσίες που έχουν θεσπιστεί από τις κυβερνήσεις.

⁶Ο Μητροπολίτης Παρθένιος Βαρδάκας (Οκτώβριος 1867 - 26 Φεβρουαρίου 1933) ήταν Επίσκοπος Κίτρος και ο πρώτος Μητροπολίτης Κίτρος με την ανύψωση των επισκοπών που υπαγόταν στον Θεσσαλονίκης σε Μητροπόλεις. Το 1904 ανέλαβε Επίσκοπος Κίτρος. Στις 16 Οκτωβρίου 1912, με την απελευθέρωση της Κατερίνης, έβαλε τη δοξολογία στο Ναό της Θείας Ανάληψης και χοροστάτησε στις κηδείες των πεσόντων στην τελευταία μάχη στο Κολοκούρι, του Σβορώνου και του Νίκαια. Ο Παρθένιος πέθανε από συγκοπή καρδιάς στις 26 Φεβρουαρίου 1933 και το όνομά του δόθηκε σε κεντρική οδό της Κατερίνης. Τον διαδέχθηκε στο θρόνο της Μητρόπολης Κίτρος και Κατερίνης ο Κωνσταντίνος Κοϊδάκης.

- Α. Νικοδεργιάννης
- Θωμάς Αγγελάκης
- Δ. Σταυρίδης
- Α. Βελιόπουλος
- Α. Ρήγας
- Κ. Βαφόπουλος
- Α. Χατζηδήμος
- Α. Λασπόπουλος
- Α. Πειστικός (υπήρξε και διευθυντής της Αστικής Σχολής)
- Γ. Χουζούρης
- Ε. Μπιτσικάρης
- Α. Παπαγιάννης⁷

Οι δάσκαλοι πληρώνονταν από τους κατοίκους και οι εισφορές τους κατοχυρώνονταν ονομαστικά στον Κώδικα της Σχολικής Εφορείας, όπως αναφέρει και ο Αδαμόπουλος (1992). Η συνολική δαπάνη για την εκπαίδευση στο Λιτόχωρο ανερχόταν στα 16.000 γρόσια ετησίως,⁸ ενώ μία δυσάρεστη λεπτομέρεια για τη λειτουργία των σχολείων του Λιτοχώρου είναι η συχνή αλλαγή του διδακτικού προσωπικού, εξαιτίας των πολιτικών αντιθέσεων που υπήρχαν μέσα στην αυτοδιοίκηση (Αδαμόπουλος, 1992).

5. Ο μαθητικός πληθυσμός του Λιτοχώρου και της Αστικής Σχολής

Κατά το σχολικό έτος 1907-1908 οι μαθητές της Αστικής Σχολής Λιτοχώρου ξεπέρασαν τους 400. Από τον Αδαμόπουλο (1992), είναι γνωστό ότι ο μέσος αριθμός μαθητών κατά την τελευταία περίοδο της σχολής ήταν 360 και σ' αυτόν προστέθηκαν 250 περίπου μαθητές άλλων σχολείων. Έτσι λοιπόν συνολικά, ο αριθμός των μαθητών ήταν 600. Σύμφωνα με τα στοιχεία των μαθητολογίων, το 1870 ο αριθμός των μαθητών που φοιτούσαν στα δύο σχολεία, δηλαδή του ελληνικού και του δημοτικού, ανέρχονταν στους 300. Με δεδομένο ότι στην απογραφή του 1870 στο

---

⁷Πρακτικά Συνεδριάσεως Αστικής Σχολής Λιτοχώρου

⁸Πληροφορίες για το ποσό υπάρχουν στα πρακτικά συνελεύσεως της Αστικής Σχολής Λιτοχώρου που υπάρχουν στα Γενικά Αρχεία του Κράτους του Νομού Πιερίας.

Λιτόχωρο υπήρχαν 500 οικογένειες το συμπέρασμα είναι ότι σχεδόν όλα τα αγόρια του Λιτοχώρου που βρίσκονταν στη σχολική ηλικία πήγαιναν στο σχολείο.⁹

Οι πρώτοι μαθητές της Αστικής Σχολής ήταν προερχόμενοι από το ελληνικό και το δημοτικό σχολείο. Το 1885-1886 φοιτούσαν στην Αστική Σχολή 135 μαθητές με καταγωγή από το Λιτόχωρο, την Σαμαρίνα, τον Κορινό, την Λεπτοκαρυά και τον Παντελεήμωνα. Στην Α' τάξη υπήρχαν 37 μαθητές, στη Β' τάξη 28, στην Γ' τάξη, 15, στην Δ' τάξη 8 και στην Ε' τάξη 9 μαθητές, ενώ δεν φοιτούσε κανείς στην ΣΤ'.¹⁰

Το σχολικό έτος 1886-1887 στην Αστική Σχολή καταγράφονται 224 μαθητές. Στην Α' τάξη φοιτούσαν 97 μαθητές, στη Β' τάξη 61 μαθητές, στη Γ' τάξη 33 μαθητές, στην Δ' τάξη 19 μαθητές, στην Ε' τάξη 9 μαθητές και στην Στ' τάξη 5 μαθητές. Η καταγωγή των μαθητών ήταν από το Λιτόχωρο, την Σέλιτσα, την Τρέσκα, την Δάρδα, την Σίνιτσα,, τον Κορινό, τον Παντελεήμωνα, την Κοριτσά, την Μπέζια, την Κρανιά και την Κατερίνη. Δύο από τους μαθητές που γράφτηκαν το 1886 στην Αστική Σχολή προέρχονταν από το Καταφύγιο Κοζάνης, ενώ 192 μαθητές ήταν Ορθόδοξοι Χριστιανοί, ενώ για τους υπόλοιπους 32 δεν υπάρχουν πληροφορίες. Σημαντικό επίσης είναι ότι, 3 από τους μαθητές ήταν ανεξεταστέοι στα Θρησκευτικά, 1 μαθητές ανεξεταστέος στην αριθμητική, 2 μαθητές στη Γλώσσα, 1 μαθητής στη Γεωγραφία και 10 μαθητές ήταν υπό δοκιμασία.¹¹

Το σχολικό έτος 1887-1888 καταγράφονται 251 μαθητές. Πιο συγκεκριμένα, στην Α' τάξη φοιτούσαν 86 μαθητές, στην Β' τάξη 38 μαθητές, στην Γ' τάξη 27 μαθητές, στην Δ' τάξη 6 μαθητές, στην Ε' τάξη 5 μαθητές και στην ΣΤ' 2 μαθητές. Η καταγωγή των μαθητών ήταν από το Λιτόχωρο, την Σκοτίνα, την Δάρδα, τον Κορινό και την Ραψάνη, ενώ Χριστιανοί Ορθόδοξοι ήταν μόλις 72 μαθητές. Σημαντικό επίσης είναι ότι 7 μαθητές ήταν εξεταστέοι στην αριθμητική, 2 μαθητές στα Θρησκευτικά, από 1 μαθητής στη Γλώσσα και στη Γεωγραφία, ενώ 7 μαθητές ήταν υπό δοκιμασία.¹²

Το σχολικό έτος 1888-1889 φοιτούσαν στην Αστική Σχολή 238 μαθητές. Στην Α' τάξη φοιτούσαν 73 μαθητές, στην Β' τάξη 43 μαθητές, στην Γ' τάξη 29 μαθητές, στην Δ' τάξη 17 μαθητές, στην Ε' τάξη 7 μαθητές και στην ΣΤ' τάξη 5 μαθητές. Η καταγωγή των μαθητών ήταν από το Λιτόχωρο, τον Παντελεήμωνα, τον Κορινό, την

---

⁹Στατιστικά στοιχεία για την εκπαίδευση στο Λιτόχωρο μέσα από αρχεία των Γενικών Αρχείων του Κράτους και του Δήμου Δίου-Ολύμπου

¹⁰Μαθητολόγιο Αστικής Σχολής Λιτοχώρου 1885-1914, Μητρώο Αστικής Σχολής 1886-1913

¹¹Μαθητολόγιο Αστικής Σχολής Λιτοχώρου 1885-1914, Μητρώο Αστικής Σχολής 1886-1913

¹²Μαθητολόγιο Αστικής Σχολής Λιτοχώρου 1885-1914, Μητρώο Αστικής Σχολής 1886-1913

Σινίτσα, την Καρύτσα, την Σκοτίνα, το Βλάντοβον και την Ραψάνη, ενώ από τους 238 μαθητές μόλις οι 70 ήταν Ορθόδοξοι Χριστιανοί. Σημαντικό είναι ότι 2 μαθητές ήταν ανεξεταστέοι στη Γλώσσα, ενώ 1 μαθητής στη Γεωμετρία. 4 μαθητές ήταν υπό δοκιμασία.¹³

Το σχολικό έτος 1889-1890 φοιτούσαν στη Σχολή 270 μαθητές. Στην Α' τάξη υπήρχαν 81 μαθητές, στην Β' τάξη 33 μαθητές, στην Γ' τάξη 27 μαθητές, στην Δ' τάξη 16 μαθητές, στην Ε' τάξη 13 μαθητές και στην ΣΤ' τάξη 5 μαθητές. Η καταγωγή των μαθητών ήταν από το Λιτόχωρο, την Σινίτσα, τον Παντελεήμωνα, την Σκοτίνα, την Λεπτοκαρυά και την Ραψάνη, ενώ από τους 270 μαθητές οι 65 ήταν Χριστιανοί Ορθόδοξοι. Σημαντικό είναι ότι 3 μαθητές ήταν υπό δοκιμασία, ενώ 1 μαθητής ήταν μετεξεταστέος στη Γλώσσα.¹⁴

Το σχολικό έτος 1890-1891 φοιτούσαν στη Σχολή 280 μαθητές. Στην Α' τάξη φοιτούσαν 108 μαθητές, στην Β' τάξη 47 μαθητές, στην Γ' τάξη 29 μαθητές, στην Δ' τάξη 14 μαθητές, στην Ε' τάξη 6 μαθητές, ενώ δεν φοιτούσε κανένας μαθητής στην ΣΤ' τάξη. Η καταγωγή των μαθητών ήταν από το Λιτόχωρο, τα Γιάννενα, το Καραούλ, την Σινίτσα, τον Κορινό, την Κατερίνη, την Μαλαθριά και την Λεπτοκαρυά. Σχετικά με το θρήσκευμα των μαθητών δεν υπάρχουν πληροφορίες, ενώ 2 μαθητές ήταν υπό δοκιμασία.¹⁵

Το σχολικό έτος 1891-1892 στην Αστική Σχολή φοιτούσαν 287 μαθητές. Στην Α' τάξη φοιτούσαν 81 μαθητές, στην Β' τάξη φοιτούσαν 45 μαθητές, στην Γ' τάξη φοιτούσαν 37 μαθητές, στην Δ' τάξη 23 μαθητές, στην Ε' τάξη 9 μαθητές, ενώ δεν φοιτούσε κανένας μαθητής στην ΣΤ' τάξη. Η καταγωγή των μαθητών ήταν από το Λιτόχωρο, τον Κορινό, την Σκοτίνα και το Λιβάδι. Πληροφορίες σχετικά με το θρήσκευμα των μαθητών δεν υπάρχουν.¹⁶

Τα στοιχεία του σχολικού έτους 1892-1893 είναι αρκετές περιορισμένα. Το σχολικό έτος αυτό φοιτούσαν στην Αστική Σχολή 57 μαθητές. Στην Α' τάξη φοιτούσαν 31 μαθητές, στην Β' τάξη φοιτούσε 1 μαθητής, στην Γ' τάξη 1 μαθητές, στην Δ' τάξη 3 μαθητές, στην Ε' τάξη δεν φοιτούσε κανένας μαθητής, ενώ στην ΣΤ' τάξη φοιτούσαν 3 μαθητές. Η καταγωγή των μαθητών ήταν από το Λιτόχωρο και την Κατερίνη. Δεν

---

¹³Μαθητολόγιο Αστικής Σχολής Λιτοχώρου 1885-1914, Μητρώο Αστικής Σχολής 1886-1913

¹⁴Μαθητολόγιο Αστικής Σχολής Λιτοχώρου 1885-1914, Μητρώο Αστικής Σχολής 1886-1913

¹⁵Μαθητολόγιο Αστικής Σχολής Λιτοχώρου 1885-1914, Μητρώο Αστικής Σχολής 1886-1913

¹⁶Μαθητολόγιο Αστικής Σχολής Λιτοχώρου 1885-1914, Μητρώο Αστικής Σχολής 1886-1913

υπάρχουν πληροφορίες σχετικά με το θρήσκευμα ούτε για πόσοι μαθητές ήταν μετεξεταστέοι.¹⁷

Το σχολικό έτος 1893-1894 φοιτούσαν στην Αστική Σχολή 171 μαθητές. Στην Α' τάξη φοιτούσαν 42 μαθητές, στην Β' τάξη 41 μαθητές, στην Γ' τάξη 59 μαθητές, στην Δ' τάξη 30 μαθητές, ενώ σε Ε' και ΣΤ' δεν φοιτούσε κανένας μαθητής. Η καταγωγή των μαθητών ήταν από το Λιτόχωρο, τον Κορινό και τον Κοκκινοπλό, ενώ από τους 171 μαθητές μόλις οι 40 ήταν Χριστιανοί Ορθόδοξοι. Σημαντικό είναι ότι 39 δεν προβιβάστηκαν, 2 μαθητές ήταν εξεταστέοι στη Γλώσσα, 4 μαθητές εξεταστέοι στην Αριθμητική, 1 μαθητής εξεταστέος στην Ιστορία, 1 μαθητής στη Γεωμετρία, ενώ 1 μαθητής απεβίωσε.¹⁸

Το σχολικό έτος 1894-1895 φοιτούσαν στην Αστική Σχολή 193 μαθητές. Στην Α' τάξη φοιτούσαν 47 μαθητές, στην Β' τάξη 54 μαθητές, στην Γ' τάξη 49 μαθητές, στην Δ' τάξη 28 μαθητές, στην Ε' τάξη 15 μαθητές και στην ΣΤ' τάξη 5 μαθητές. Η καταγωγή των μαθητών ήταν από το Λιτόχωρο, την Σκοτίνα, τον Κοκκινοπλό και την Καρύτσα. Από τους 193 μαθητές οι 63 ήταν Χριστιανοί Ορθόδοξοι, ενώ 44 δεν προβιβάστηκαν.¹⁹

Το σχολικό έτος 1895-1896 φοιτούσαν 196 μαθητές. Στην Α' τάξη φοιτούσαν 60 μαθητές, στην Β' τάξη 51 μαθητές, στην Γ' τάξη 46 μαθητές, στην Δ' τάξη 27 μαθητές, στην Ε' τάξη 7 μαθητές και στην ΣΤ' 5 μαθητές. Η καταγωγή των μαθητών ήταν από το Λιτόχωρο, την Σκοτίνα, την Πελεκούδη και την Καρύτσα. Από τους 196 μαθητές οι 54 μαθητές ήταν Ορθόδοξοι Χριστιανοί, ενώ 54 μαθητές δεν προβιβάστηκαν. Από το μαθητολόγιο του 1895 μας είναι γνωστό ότι διευθυντής τότε ήταν ο κ. Πειστικός.²⁰

Το σχολικό έτος 1896-1897²¹ φοιτούσαν στην Αστική Σχολή 55 μαθητές. Χαρακτηριστικό του έτους αυτού είναι ότι οι πληροφορίες αναφέρουν πως μόνο η Α'

---

¹⁷Μαθητολόγιο Αστικής Σχολής Λιτοχώρου 1885-1914, Μητρώο Αστικής Σχολής 1886-1913

¹⁸Μαθητολόγιο Αστικής Σχολής Λιτοχώρου 1885-1914, Μητρώο Αστικής Σχολής 1886-1913

¹⁹Μαθητολόγιο Αστικής Σχολής Λιτοχώρου 1885-1914, Μητρώο Αστικής Σχολής 1886-1913

²⁰Μαθητολόγιο Αστικής Σχολής Λιτοχώρου 1885-1914, Μητρώο Αστικής Σχολής 1886-1913

²¹Πρόκειται για το σχολικό έτος κατά το οποίο ξέσπασε και ο ελληνοτουρκικός πόλεμος του 1897 στο Βελεστίνο, επομένως εν μέρει είναι λογική η μείωση του αριθμού των μαθητών. Αυτό επιβεβαιώνεται από το γεγονός ότι κατά το διάστημα Απρίλιο-Μάιο του 1897 η σχολή διέκοψε τη λειτουργία της σύμφωνα με το πρακτικό της σχολής.

τάξη είχε εγγεγραμμένους μαθητές. Η καταγωγή των μαθητών ήταν από το Λιτόχωρο και την Καρύτσα, ενώ και οι 55 μαθητές ήταν Χριστιανοί Ορθόδοξοι.²²

Το σχολικό έτος 1897-1898 φοιτούσαν στην Αστική Σχολή 184 μαθητές. Στην Α' τάξη φοιτούσαν 78 μαθητές, στην Β' τάξη 51 μαθητές, στην Γ' τάξη 33 μαθητές, στην Δ' τάξη 16 μαθητές, στην Ε' τάξη 6 μαθητές ενώ δεν εντοπίζονται μαθητές στην ΣΤ' τάξη. Η καταγωγή των μαθητών ήταν από το Λιτόχωρο, το Λιβιάδι, την Κορυτσά και τον Κορινό, ενώ από τους 184 μαθητές οι 47 ήταν Χριστιανοί Ορθόδοξοι.²³

Το σχολικό έτος 1898-1899 φοιτούσαν στην Αστική Σχολή 234 μαθητές. Στην Α' τάξη φοιτούσαν 76 μαθητές, στην Β' τάξη φοιτούσαν 72 μαθητές, στην Γ' τάξη φοιτούσαν 51 μαθητές, στην Δ' τάξη 19 μαθητές, στην Ε' τάξη 10 μαθητές και στην ΣΤ' 6 μαθητές. Η καταγωγή των μαθητών ήταν από το Λιτόχωρο και την Θεσσαλονίκη, ενώ από τους 234 μαθητές της Σχολής μόνο οι 71 μαθητές ήταν Ορθόδοξοι Χριστιανοί. Σημαντικό είναι ότι 43 μαθητές του σχολικού έτους δεν προβιβάστηκαν, ενώ 1 μαθητής ήταν εξεταστέος στην αριθμητική.²⁴

Το σχολικό έτος 1899-1900 φοιτούσαν στο σχολείο 235 μαθητές. Στην Α' τάξη φοιτούσαν 59 μαθητές, στην Β' τάξη φοιτούσαν 73 μαθητές, στην Γ' τάξη 56 μαθητές, στην Δ' τάξη 22 μαθητές, στην Ε' τάξη 9 μαθητές και στην ΣΤ' τάξη 3 μαθητές, ενώ η καταγωγή των μαθητών ήταν από το Λιτόχωρο, τον Κορινό και το Λιβιάδι Ολύμπου. Από τους 235 εγγεγραμμένους μαθητές, μόλις οι 57 ήταν Χριστιανοί Ορθόδοξοι, ενώ 72 από τους μαθητές δεν προβιβάστηκαν.²⁵

Το σχολικό έτος 1900-1901 φοιτούσαν στο σχολείο 235 μαθητές. Στην Α' τάξη φοιτούσαν 60 μαθητές, στην Β' τάξη 74 μαθητές, στην Γ' τάξη 58 μαθητές, στην Δ' τάξη 20 μαθητές, στην Ε' τάξη 12 μαθητές και την ΣΤ' τάξη 6 μαθητές. Η καταγωγή των μαθητών ήταν από τον Βόλο, το Λιτόχωρο, την Θεσσαλονίκη και την Λεπτοκαρυά, ενώ από τους 235 μαθητές μόλις οι 70 ήταν Χριστιανοί Ορθόδοξοι.²⁶

Το σχολικό έτος 1901-1902 φοιτούσαν στο σχολείο 340 μαθητές. Στην Α τάξη φοιτούσαν 153 μαθητές, στην Β' τάξη 67 μαθητές, στην Γ' τάξη 55 μαθητές, στην Δ' τάξη 43 μαθητές, στην Ε' τάξη 17 μαθητές και στην ΣΤ' 2 μαθητές, ενώ η καταγωγή

---

²²Μαθητολόγιο Αστικής Σχολής Λιτοχώρου 1885-1914, Μητρώο Αστικής Σχολής 1886-1913

²³Μαθητολόγιο Αστικής Σχολής Λιτοχώρου 1885-1914, Μητρώο Αστικής Σχολής 1886-1913

²⁴Μαθητολόγιο Αστικής Σχολής Λιτοχώρου 1885-1914, Μητρώο Αστικής Σχολής 1886-1913

²⁵Μαθητολόγιο Αστικής Σχολής Λιτοχώρου 1885-1914, Μητρώο Αστικής Σχολής 1886-1913

²⁶Μαθητολόγιο Αστικής Σχολής Λιτοχώρου 1885-1914, Μητρώο Αστικής Σχολής 1886-1913

των μαθητών ήταν από το Λιτόχωρο και την Μαλαθριά²⁷. Από τους 340 μαθητές, 65 μαθητές ήταν Χριστιανοί Ορθόδοξοι ενώ 2 μαθητές ήταν Οθωμανοί. Σημαντικό είναι ότι 1 μαθητής έμεινε στην Ε' τάξη.²⁸

Το σχολικό έτος 1902-1903 φοιτούσαν στην Αστική Σχολή 330 μαθητές. Στην Α' τάξη φοιτούσαν 90 μαθητές, στην Β' τάξη φοιτούσαν 22 μαθητές, στην Γ' τάξη φοιτούσαν 51 μαθητές, στην Δ' τάξη φοιτούσαν 56 μαθητές, στην Ε' τάξη 4 μαθητές ενώ δεν υπήρχε μαθητής στην ΣΤ' δημοτικού. Η καταγωγή των μαθητών ήταν από το Λιτόχωρο και το Λιβιάδι, ενώ από τους 330 μαθητές οι 28 ήταν Χριστιανοί Ορθόδοξοι. Σημαντικό είναι ότι στην συγκεκριμένη σχολική χρονιά 3 μαθητές ήταν υπό δοκιμασία.²⁹

Το σχολικό έτος 1903-1904 φοιτούσαν στην Αστική Σχολή 320 μαθητές. Στην Α' τάξη φοιτούσαν 80 μαθητές, στην Β' τάξη φοιτούσαν 25 μαθητές, στην Γ' τάξη φοιτούσαν 55 μαθητές, στην Δ' τάξη φοιτούσαν 44 μαθητές, στην Ε' τάξη φοιτούσαν 7 μαθητές και στην ΣΤ' τάξη 1 μαθητής. Η καταγωγή των μαθητών ήταν από το Λιτόχωρο, την Λεπτοκαρυά, την Κατερίνη και τον Παντελεήμωνα, ενώ από τους 320 μαθητές οι 64 ήταν Ορθόδοξοι Χριστιανοί και 1 μαθητής Μουσουλμάνος. Σημαντικό είναι ότι 1 μόνο μαθητής ήταν υπό δοκιμασία.³⁰

Το σχολικό έτος 1904-1905 φοιτούσαν στο σχολείο 330 μαθητές. Στην Α' τάξη φοιτούσαν 101 μαθητές, στην Β' τάξη φοιτούσαν 40 μαθητές, στην Γ' τάξη φοιτούσαν 54 μαθητές, στην Δ' τάξη φοιτούσαν 59 μαθητές, στην Ε' τάξη 5 μαθητές και στην ΣΤ' τάξη 3 μαθητές, ενώ η καταγωγή των μαθητών ήταν από το Λιτόχωρο και την Καρύτσα. Από τους 330 μαθητές οι 50 ήταν Ορθόδοξοι Χριστιανοί και 2 μαθητές ήταν Μουσουλμάνοι. Σημαντικό είναι ότι 4 μαθητές ήταν υπό δοκιμασία.³¹

Το σχολικό έτος 1905-1906 φοιτούσαν στο σχολείο 208 μαθητές. Στην Α' τάξη φοιτούσαν 90 μαθητές, στην Β' τάξη φοιτούσαν 11 μαθητές, στην Γ' τάξη φοιτούσαν 62 μαθητές, στην Δ' τάξη φοιτούσαν 39 μαθητές, στην Ε' τάξη φοιτούσαν 5 μαθητές και στην ΣΤ' τάξη μόλις 1 μαθητής. Η καταγωγή των μαθητών ήταν από το

---

²⁷ Η σημερινή ονομασία του χωριού είναι Δίον και βρίσκεται μόλις 1,5 χλμ. από την Καρίτσα.

²⁸ Μαθητολόγιο Αστικής Σχολής Λιτοχώρου 1885-1914, Μητρώο Αστικής Σχολής 1886-1913

²⁹ Μαθητολόγιο Αστικής Σχολής Λιτοχώρου 1885-1914, Μητρώο Αστικής Σχολής 1886-1913

³⁰ Μαθητολόγιο Αστικής Σχολής Λιτοχώρου 1885-1914, Μητρώο Αστικής Σχολής 1886-1913

³¹ Μαθητολόγιο Αστικής Σχολής Λιτοχώρου 1885-1914, Μητρώο Αστικής Σχολής 1886-1913

Λιτόχωρο, την Λεπτοκαρυά και την Κατερίνη, ενώ από τους 208 μαθητές οι 69 ήταν Ορθόδοξοι Χριστιανοί.³²

Το σχολικό έτος 1906-1907 φοιτούσαν 330 μαθητές. Στην Α' τάξη υπήρχαν 94 μαθητές, στην Β' τάξη 31 μαθητές, στην Γ' τάξη 44 μαθητές, στην Δ' τάξη 51 μαθητές, στην Ε' τάξη 7 μαθητές και μόλις 2 μαθητές στην ΣΤ' τάξη. Η καταγωγή των μαθητών ήταν από το Λιτόχωρο, την Λεπτοκαρυά, την Κατερίνη, το Στουπί³³, η Μπριάζα³⁴ και την Σκιάθο. Από το σύνολο των μαθητών οι 76 ήταν Χριστιανοί Ορθόδοξοι.³⁵

Το σχολικό έτος 1907-1908 φοιτούσαν στο σχολείο 370 μαθητές. Στην Α' τάξη υπήρχαν 126 μαθητές, στην Β' τάξη 101 μαθητές, στην Γ' τάξη 68 μαθητές, στην Δ' τάξη 31 μαθητές, στην Ε' τάξη 16 μαθητές και στην ΣΤ' τάξη 11 μαθητές. Η καταγωγή των μαθητών ήταν από το Λιτόχωρο, την Βέροια και την Κατερίνη, ενώ σχετικά με το θρήσκευμα δεν υπάρχουν πληροφορίες. Από τους 370 μαθητές, οι 96 μαθητές δεν προβιβάστηκαν ενώ 9 μαθητές ήταν εξεταστέοι.³⁶

Το σχολικό έτος 1908-1909 φοιτούσαν στο σχολείο παρατηρείται μία αύξηση μαθητών και έτσι ο συνολικός αριθμός μαθητών φτάνει τους 420. Στην Α' τάξη φοιτούσαν 165 μαθητές, στην Β' τάξη 11 μαθητές, στην Γ' τάξη 88 μαθητές, στην Δ' τάξη 46 μαθητές, στην Ε' τάξη 15 μαθητές, στην ΣΤ' τάξη 19 μαθητές και στην Ζ' τάξη 'η Α γυμνασίου 11 μαθητές. Η καταγωγή των μαθητών ήταν από το Λιτόχωρο, την Βέροια, τον Κολινδρό, τον Βελβεντό, την Κατερίνη, την Κοζάνη, τον Κορινό, την Μπριάζα και την Μαλαθριά. Σχετικά με το θρήσκευμα δεν υπάρχουν πληροφορίες, ενώ από τους 420 μαθητές οι 93 δεν προβιβάστηκαν και οι 3 ήταν εξεταστέοι.³⁷

Το σχολικό έτος 1909-1910 φοιτούσαν στο σχολείο μόλις 85 μαθητές ενώ τα στοιχεία είναι αρκετά ελλιπή. Το μόνο που γνωρίζουμε είναι ότι 81 μαθητές ήταν Χριστιανοί Ορθόδοξοι και 2 μαθητές ήταν μουσουλμάνοι.³⁸ Το ίδιο ισχύει και τα

---

³²Μαθητολόγιο Αστικής Σχολής Λιτοχώρου 1885-1914, Μητρώο Αστικής Σχολής 1886-1913

³³Η σημερινή ονομασία του χωριού είναι Νέα Έφεσος

³⁴Η σημερινή ονομασία του χωριού είναι Βρία

³⁵Μαθητολόγιο Αστικής Σχολής Λιτοχώρου 1885-1914, Μητρώο Αστικής Σχολής 1886-1913

³⁶Μαθητολόγιο Αστικής Σχολής Λιτοχώρου 1885-1914, Μητρώο Αστικής Σχολής 1886-1913

³⁷Μαθητολόγιο Αστικής Σχολής Λιτοχώρου 1885-1914, Μητρώο Αστικής Σχολής 1886-1913

³⁸Μαθητολόγιο Αστικής Σχολής Λιτοχώρου 1885-1914, Μητρώο Αστικής Σχολής 1886-1913

στοιχεία σχετικά με το σχολικό έτος 1910-1911. Το μόνο που είναι γνωστό είναι ότι υπήρχαν εγγεγραμμένοι 40 μαθητές, ενώ 38 ήταν Χριστιανοί Ορθόδοξοι.³⁹

Τέλος, το σχολικό έτος 1911-1912 στην Αστική Σχολή φοιτούσαν 80 μαθητές με καταγωγή από το Λιτόχωρο, το Κίτρος, την Κοζάνη, την Κατερίνη, τον Κορινό και την Καρίτσα. Τη σχολική χρονιά αυτή είναι γνωστό ότι διευθυντής ήταν ο κ. Αθανάσιος Ρήγας, ενώ δίδασκαν οι Γιάννης Χουζούρης και Κώστα Βαφόπουλος. Δεν υπάρχουν πληροφορίες για τους υπόλοιπους διδάσκοντες.⁴⁰

6. Κοινωνικό-οικονομική διαστρωμάτωση του μαθητικού πληθυσμού

Μέσω των μαθητολογίων των ετών 1885-1914 είμαστε σε θέση να γνωρίζουμε όλα τα επαγγέλματα των πατέρων και κηδεμόνων των μαθητών. Έτσι λοιπόν, τα επαγγέλματα αυτά ήταν παντοπώλης, αγωγιάτης, εργάτης, γεωργός, έμπορος, εμποροράπτης, αγροφύλαξ, κτηματίας, εμπορομεσίτης, πεταλωτής, αλιεύς, ξενοδόχος, υπάλληλος, χωροφύλαξ, μεσίτης, κηροποιός, αμπελουργός, σιδηρουργός, διοικητής, ράπτης, ποιμήν, κρεοπώλης, ψάλτης, σαγματοποιός, βαρελοποιός, κτίστης, ζαχαροπλάστης, διδάσκαλος, αρτοποιός, κλητήρας, υποδηματοποιός, μεταπράτης, ιατρός, ιχθυοπώλης, επιστάτης, κοινοφύλακας, κουρέας, γραμματέας, χαλκεύς, λαγηνοποιός, πλοίαρχος, νεκροθάφτης, μουχτάρης, κεχαγιάς, ζωέμπορος, ιερέας, οικοδόμος, μυλωθρός, κτηνοτρόφος, κτηνοτρόφος, χρυσοχόος, αιγοβοσκός, νυχτοφύλακας, ανθρακεύς, δεκατιστής, τενεκετζής, αιθρηματοπώλης.⁴¹ Σημαντικό είναι να επισημανθεί ότι υπήρχαν και μαθητές οι οποίοι ήταν ορφανοί.

Από τα επαγγέλματα που προκύπτουν μέσα από τα μαθητολόγια και τους γενικούς ελέγχους της Αστικής Σχολής του Λιτοχώρου, είναι φανερό ότι το Λιτόχωρο αποτελούσε μία κοινωνία με ανεπτυγμένη οικονομία και αγορά, η οποία μάλιστα συντηρούσε στους κόλπους της διάφορων ειδών εργασίες και υπηρεσίες.

---

³⁹ Μαθητολόγιο Αστικής Σχολής Λιτοχώρου 1885-1914, Μητρώο Αστικής Σχολής 1886-1913

⁴⁰ Μαθητολόγιο Αστικής Σχολής Λιτοχώρου 1885-1914, Μητρώο Αστικής Σχολής 1886-1913

⁴¹ Μαθητολόγιο Αστικής Σχολής Λιτοχώρου 1885-1914, Μητρώο Αστικής Σχολής 1886-1913

7. Αναλυτικό πρόγραμμα Αστικής Σχολής Λιτοχώρου και κλίμακα βαθμολογίας της Σχολής

Το σχολικό έτος της Αστικής Σχολής ξεκινούσε τον Σεπτέμβριο και ολοκληρωνόταν τον Ιούνιο, όπως άλλωστε και σε όλες τις σχολικές μονάδες. Τα μαθήματα που διδάχτηκαν ανά τάξη κατά την περίοδο 1885-1907 ήταν τα Θρησκευτικά, τα Γλωσσικά, η Αριθμητική, η Γεωμετρία, η Γεωγραφία, η Ιστορία, η Φυσική Ιστορία, η Φυσική Πειραματική, η Ιχνογραφία, η Καλλιγραφία και η Ωδική.⁴²

Η Γεωμετρία στην Γ' τάξη καταργήθηκε το σχολικό έτος 1903-1904, ενώ στην Δ' τάξη το σχολικό έτος 1904-1905. Στην Β' τάξη για λίγα χρόνια διδάχτηκε η Πατριδογραφία, ενώ στην Α' τάξη τα τεχνικά μαθήματα διδάχτηκαν για λίγα έτη. Είναι σημαντικό να αναφερθεί ότι η Τουρκική γλώσσα διδάχτηκε στην Δ', Ε' και ΣΤ' μόνο κατά το σχολικό έτος 1895-1896, ενώ στην Α' γυμνασίου ή Ζ' τάξη Αστικής σχολής που λειτούργησε μόνο για τα έτη 1888-1889 και 1889-1890 τα μαθήματα που διδάχτηκαν ήταν τα Θρησκευτικά, Γλωσσικά, Αριθμητική, Γεωμετρία, Γεωγραφία, Ιστορία, Γαλλικά, Ιχνογραφία, Καλλιγραφία και Ωδική.⁴³

Μέχρι το σχολικό έτος 1906-1907 ήταν 6βαθμη και προκειμένου ένας μαθητής να προβιβαστεί έπρεπε να συγκεντρώσει γενικό βαθμό άνω του 3. Πιο συγκεκριμένα, κακώς (0-1,5), μετρίως (1,5-3), σχεδόν καλώς (3-3,5), καλώς (3,5-4,5), λίαν καλώς (4,5-5,5) και άριστα (5,5-6).⁴⁴ Από το σχολικό έτος 1909-19010 το σχολικό έτος χωρίστηκε σε δύο 5μηνα. Το πρώτο 5μηνο ήταν από τον Σεπτέμβριο μέχρι τον Ιανουάριο και το δεύτερο από τον Φεβρουάριο μέχρι τον Ιούνιο, κάτι αντίστοιχο δηλαδή με σήμερα. Με την κατάργηση της 6βαθμης κλίμακας, ήρθε η 10βαθμη κλίμακα η οποία ήταν η ακόλουθη. Πιο συγκεκριμένα, ενδεώς (0-4), σχεδόν καλώς (5), καλώς (6-7), πολύ καλώς (8-9), άριστα (10).⁴⁵

Από το 1909 και εξής προστέθηκαν και νέα μαθήματα στην Αστική Σχολή του Λιτοχώρου. Στις τάξεις Γ' Δ' Ε' ΣΤ' μπήκε για πρώτη φορά η Έκθεση, ενώ στην Α' και στην Β' μπήκε η Πραγματογνωσία και στην Γ' τάξη η Πατριδογνωσία. Στις δύο τελευταίες τάξεις, δηλαδή στην Ε' και στην ΣΤ' τάξη, μαζί με την Ωδική διδασκόταν

---

⁴²Μητρώο Αστικής Σχολής 1886-1913

⁴³Μητρώο Αστικής Σχολής 1886-1913

⁴⁴Μητρώο Αστικής Σχολής 1886-1913

⁴⁵Μητρώο Αστικής Σχολής 1886-1913

και η Εκκλησιαστική Μουσική ως χωριστό μάθημα αλλά και η Τουρκική Γλώσσα, η οποία όπως προαναφέρθηκε διδάχτηκε μεμονωμένα και μόνο μία σχολική χρονιά.⁴⁶

Τέλος, η σχολή λειτουργούσε πρωί-απόγευμα για 6 ημέρες. Το απόγευμα του Σαββάτου η σχολή όχι μόνο λειτουργούσε αλλά διδασκόταν η ευαγγελική περικοπή της Κυριακής. Μετά την διδασκαλία του Ευαγγελίου, οι μαθητές παρακολουθούσαν τον εσπερινό στην εκκλησία.⁴⁷

Συμπεράσματα

Το Λιτόχωρο, όπως και σήμερα έτσι και τότε, ήταν ένα κεφαλοχώρι με ανεπτυγμένη οικονομία, μορφωμένο κόσμο και αρκετούς μαθητές οι οποίοι επιθυμούσαν να φοιτήσουν στην Αστική Σχολή που υπήρχε στο χωριό. Τα 27 επίσημα χρόνια λειτουργίας της η Αστική Σχολή γνώρισε μεγάλη άνθηση, ειδικά μετά το σχολικό έτος 1897-1898 όπου ο μαθητικός πληθυσμός του σχολείου αυξήθηκε 200% σε σχέση με την προηγούμενη χρονιά. Αυτό το οποίο προκύπτει από την εργασία είναι το πάθος των ανθρώπων του χωριού για μόρφωση κάτι το οποίο το μετέδιδαν και στα παιδιά τους αλλά και η αγάπη που είχαν οι κάτοικοι για το χωριό τους, γεγονός που δείχνει ότι όσο υπήρχε η Αστική Σχολή δεν συνήθιζαν να μεταναστεύουν για μεγάλα αστικά κέντρα.

Βιβλιογραφία

Αγγελόπουλος, Α (1981). *Η εκκλησιαστική ιστορία των Νέων Χωρών 1912-1928*. Θεσσαλονίκη.

Βουρή, Σ. (1994a). *Πηγές για την ιστορία της Μακεδονίας-Πολιτική και εκπαίδευση 1875-1907*. Αθήνα: Gutenberg

Βουρή, Σ. (1994b). *Πηγές για την ιστορία της Μακεδονίας: Εκκλησία και Κράτος 1889-1905*. Αθήνα: Gutenberg

Δασίου, Ο. (1997). *Η εκπαίδευση στον καζά Κατερίνης κατά τον τελευταίο αιώνα της τουρκοκρατίας*, Εστία Περίδων Μουσών. Θεσσαλονίκη.

Ζιώγου-Καραστεργίου, Σ. (1997). *Πληροφορίες για την κίνηση των ελληνικών σχολείων της Μακεδονίας στις εφημερίδες Ερμής και Φάρος της Μακεδονίας 1875-1893*. Μακεδονικά 17

---

⁴⁶Μητρώο Αστικής Σχολής 1886-1913

⁴⁷Μητρώο Αστικής Σχολής 1886-1913

Ζιώγου-Καραστεργίου, Σ. (2002). Το Οικουμενικό Πατριαρχείο, η Οθωμανική διοίκηση και η εκπαίδευση του γένους, κείμενα-πηγές 1830-1914, *σειρά Ιστορικό αρχείο Νεοελληνικής εκπαίδευσης*. Μακεδονικά, 33(1), 352–355.

<https://doi.org/10.12681/makedonika.295>

Καζταρίδης, Ι. (2002). *Η Μακεδονία κατά την Τουρκοκρατία, η Πιερία των περιηγητών και των γεωγράφων*. Κατερίνη

Καλλέργης, Σ. (2024). Η εκπαίδευση στον Καζά Κατερίνης: Το παράδειγμα της Αστικής Σχολής Κολινδρού 1850-1907. *Κείμενα Παιδείας*, (7), 67–76. ανακτήθηκε από

<https://ejournals.epublishing.ekt.gr/index.php/keimena-paideias/article/view/35706>

Κίτσου, Α. (1993). Η εκπαίδευση στην Τουρκοκρατία. Επιστημονικό Συνέδριο: *Η Πιερία στα Βυζαντινά και νεότερα χρόνια*. Θεσσαλονίκη.

Κούκουσας, Β. (2001). Πληροφορίες για την πόλη της Κατερίνης μέσα από το Ιστορικό Αρχείο Μακεδονίας, *Κατερίνη, Ιστορία-Κοινωνία-Πολιτισμός*. Κατερίνη.

Κουτσουρά, Ζ. (2020). *Κατερίνη στα χρόνια πριν και μετά την απελευθέρωση*. Κατερίνη

Κωφός, Ε. (1997). *Ο αντάρτης επίσκοπος Κίτρος Νικόλαος. Τα απομνημονεύματά του και η εξέγερση της Πιερίας το 1878*. Αθήνα: Εκδόσεις Δωδώνη.

Μπέτσας, Γ. (2003). *Θεσμικές και λειτουργικές όψεις της εκπαίδευσης των ελληνορθόδοξων κοινοτήτων στο Οθωμανικό Κράτος: Από την έναρξη των μεταρρυθμίσεων του Τανζιμάτ έως την επανάσταση των Νεοτούρκων*. Δημοσιευμένη Διδακτορική Διατριβή. Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης

Παπαδόπουλος Σ. Ι. (1976). *Μια ανέκδοτη έκθεση του Δημητρίου Μ. Σάρρου για την εκπαίδευση στον καζά Κατερίνης κατά το 1906*. Μακεδονικά, 16(1), 1–12. <https://doi.org/10.12681/makedonika.630>

Τζουμέρκας, Π. (2004). *Ο Επίσκοπος Κίτρος Παρθένιος Βαρδάκας 1904-1933. Ο βίος και η δράση του: συμβολή στην επισκοπική ιστορία του Οικουμενικού Πατριαρχείου στην Μακεδονία*. Δημοσιευμένη Διδακτορική Διατριβή, Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης.

Αρχεία

Μαθητολόγιο Αστικής Σχολής Λιτοχώρου 1885-1914,

Μητρώο Αστικής Σχολής Λιτοχώρου 1886-1913